УДК 81’38

Мамич М.В.

ІНФОРМАЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА В ЖІНОЧІЙ ПРЕСІ

Стаття присвячена вивченню прагматики інформаційно-стилістичного змісту журнальних публікацій про постать та мовотворчість Тараса Шевченка. У зв’язку з цим представлено основні теми-мотиви його поезій, що використовувалися з ідеологічною метою і далі репрезентують константи національної ціннісної картини світу.
Ключові слова: *медіастилістика, прагматонім, мотив мовотворчості, мова Т. Шевченка*

Мамич М. В. Информационно-стилистический потенциал Шевченкового слова в женской прессе*. Статья посвящена изучению прагматики информационно-стилистического содержания журнальных публикаций о личности и словесном творчестве Тараса Шевченко. В связи с этим представлены основные темы-мотивы его стихов, которые использовались с идеологической целью и дальше представляют константы национальной ценностной картины мира.*
Ключевые слова*: медиастилистика, прагматоним, мотив словесного творчества, язык Т. Шевченко.*

Mamich M.V. Informational and stylistic potential of T.Shevchenko’s works in women’s media*. The article is dedicated to studying the pragmatics of the content and style of magazines' articles about the personality and works of Taras Shevchenko. Main themes of his poems used with ideological purpose and made into national values constants are represented.*
Keywords: *mediastilistic, pragmatonim, microtopic, language of T. Shevchenko*

Мова публіцистики – газетної, журнальної, радіо- та телекомунікації – утвердилася як об’єкт лінгвостилістики, історії мови, культури мови, соціальних комунікацій та інформаційних технологій, психо- та прагмалінгвістики. На нашу думку, на сьогодні утверджується ще один важливий підхід – медіастилістичний, пов'язаний зі становленням комунікативного трактування функціональної стилістики, вивченням закономірностей функціонування мови ЗМІ у зв’язку зі змістом, метою та ситуаціями спілкування. Сучасна медіастилістика в Україні – це напрямок, що розвивається на основі попередньої методології нормативно-стилістичного (С. Я. Єрмоленко, О. Д. Пономарів, Н. П. Шумарова, О. А. Сербенська, М. І. Яцимірська, О. А. Стишов, Л. В. Струганець, Б. М. Ажнюк, І. Стецюк, Ю. Єлісовенко та ін.), а також нових – комунікативно-стильового (О. В. Шаповал, Г. Мінчак, М. І. Навальна),

комунікативно-прагматичного (Ф. С. Бацевич, Т. Ю. Ковалевська, Г. О. Денискіна, О. І. Андрейченко, С. П. Бибик та ін.) аспектів.

Зокрема, комунікативно-прагматичний напрямок в медіастилістиці передбачає вивчення функцій мови ЗМІ в соціальних інститутах, які обслуговує українська літературна мова. Саме в цьому аспекті важливо враховувати, що сучасна стилістика жанрових різновидів ЗМІ диференційована залежно від ситуацій і соціальних, гендерних груп сприймачів інформації. Тому один із аспектів медіастилістики – вивчення прецедентних феноменів, що впливають на формування мовної свідомості, лінгвокультури поколінь мовців. Такою є мова Т. Шевченка.

Відомо, що в публіцистичному дискурсі України минулого століття велике значення мали газетно-журнальні видання, спрямовані на формування громадської думки, естетики світосприйняття й слововираження, загалом – ідеології соціальних відносин. Одним із таких важливих джерел був громадсько-політичний ілюстрований місячник «Радянська жінка», що виходив у Києві з 1920 року (з дев'яностих років під назвою «Жінка»). Важливо, що журнал мав великі наклади, так у 1973 році він становив 1,7 млн примірників.

Така орієнтація видання, звичайно, пов'язана з тим, що в його прагматиці була закладена чимала інформаційно-стилістична частка, пов'язана з часово маркованими онімами, певними лінгвокультуремами тих чи інших відрізків доби в історії спільноти, що створювали ціннісну картину світу, в якій «Людина» посідає центральне місце. Таким інформаційно-стилістичним потенціалом наповнене ім'я Тараса Григоровича Шевченка. Щороку третій випуск журналу містить певну інформацію про цю важливу постать в історії української культури, літератури, мови. Сама повторювана з року в рік номінація ***Тарас Шевченко*** набуває ознак прагматоніма, тобто знака культури з виразною внутрішньою формою, національного знака-символу, прецедентного феномена (пор.: Ю. Карауловим [5], Д. Гудковим [3], І. Захаренко [4], В. Красних [6], О. О. Селіванова [6; 7] й ін.).

Які соціокультурні цінності національного буття пов'язані з його ім'ям? На нашу думку, маємо вести мову про наскрізні теми-мотиви його словесної творчості, які виявляють не скільки світоглядну позицію Шевченка, але й служать опертям у процесах спрямування свідомості читачів у потрібне ідеологічне русло, бо цитати з його творів прагматично впливають на соціум специфічними контекстами [8].

Автори текстів-повідомлень про життєдіяльність видано українського письменника, генія і пророка нації утримують інформаційно-стилістичний потенціал Шевченкового слова, актуалізуючи назви його творів – поем «Гайдамаки», «Лілея», «Русалка», «Іван Гус», «Кавказ», «Варнак», «Чернець», «Катерина», «І мертвим, і живим, і ненародженим», повістей «Близнецы», «Княгиня», віршів «Садок вишневий коло хати...», «Росли у купочці, зросли...», «Барвінок цвів і зеленів», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Заповіт», «Полякам», «Холодний яр», «Давидові псалми», «Маленькій Мар'яні», «Минають дні», «Три літа». При цьому дописувачі наголошують: *Це нам тільки здається, що знаємо про Тараса Григоровича все уже з шкільної лави. «Реве та стогне Дніпр широкий», «Заповіт», «Катерина»...* (Жінка, 1996, №3). Назви творів митця фактично є прагматонімами-алюзіями поетичного доробку. До речі, саме з цих творів і наводиться найбльше цитат.

Другий момент, на якому ґрунтується інформаційно-стилістичний потенціал Шевченкового слова, – теми-мотиви.

Один із ключових мотивів мовотворчості Т. Шевченка – ***мотив домівки й саду***, втілений у поезії «Садок вишевий коло хати». Саме так називає свій образок М. Костенко і розгортає ідею цих відомих рядків як втілення батьківського, покровительного начала старого могутнього українства: «Це – знакова система сили, що йде від розуміння чоловічої відповідальності за окремішнє сімейне гніздо рідного народу. Бачимо ж: і сіла, й повечеряла бідна родина, і спати полягали з дрібними дітьми. А проте чоловіка – батька й охоронця – в ній немає. Чи чумакує, чи вбито десь по царських війнах, чи на заробітках, чи помер. Плугатарі йдуть із поля до своїх сімей, а в цій свого плугатаря не ждуть... Вірш – символіка найвищого розуміння суті людської. Чоловік, мужчина, князь свого роду-племені говорить запеченими вустами Шевченка. Справді великодушне князівське дбання про малу – сімейну державу, в якій для чоловіка єдино надійна духовна опора. Це стогін душі окраденого одинака, приреченого на німування поза рідним краєм. Стиснуте до крику крізь скупу сльозу нерозтрачене чоловіче почуття. Ця поезія, як жодна інша потім, доводить абсолютну несхитність Шевченка, готовність його за рідне стояти до останнього подиху. Бо то є і його українська сутність» («Жінка», 2007, №3, с. 3). Рядки цієї рефлексії стають основою для розгортання зіставлень із сучасним моральним станом суспільства, сучасними «нашими» цінностями родинного буття. Отже,

презедентний феномен – поезія «Садок вишневий коло хати...» – ідилічна ціннісна картина, якій протиставлені прагматичні оцінки з негативним експресивним наповненням – *безлад, незгода, беззаконня, байдужість, наркоманія, розбещеність, роспуста, пиятика*. Саме їх автор статті об'єднує в метафору *хрущі*, що гудуть над вишнями.

Рядки з відомих читачам жіночих журналів віршів Тараса Шевченка стають ключем до актуалізації ще одного важливого мотиву – ***ставлення поета до материнства, матері Катерини Якимівни, рідних сестер Ярини та Марійки***. Для публікації обрано цитату з поезії «У нашім раї на землі» – «*І перед нею помолюсь...*». Через цитати з шевченківських поезій постають позитивні оцінки самих жінок (*найсвятіше, найкраще слово мати, матері святої, матір добрую мою*). Так само й – опосередковані оцінки Кобзаря-сина та брата. *Трепетне, шанобливе ставлення до жінки, жінки-матері, прекрасні жіночі образи, гіркота втрати, хлоп'я омивало слізьми свою сирітську долю* – такі аксіологічно марковані слова та висловлення створюють прагматичний зміст оніма *Тарас Шевченко*.

В інших дописах до шевченківських днів в Україні використовуються цитати-алюзії з інтимної лірики про особисте драматичне життя поета. Отже, у жіночій періодиці окреслено й ***мотив самотності***. Поет ідеалізує таке подружнє життя, що його передають формульні народнорозмовні сентенції на зразок *жити душею-серцем*, асоціація подружнього життя як дороги без сварок (*Так одружитися і йти, / Не сварячись в тяжкій дорозі*); натомість зневажені почуття в поета асоціюються з народнопісенним образом барвінка при дорозі (*Барвінок цвів і зеленів, / Слався, розстилався;/ Та недосвіт передсвітом / В садочок укрався. / Потоптав веселі квіти, / Побив... Поморозив... / Шкода того барвіночка / Й недосвіта шкода!*).

Автор статті, цитуючи Шевченкові слова *Поставлю хату і кімнату, / Садок-райочок насажу*, нагадує читачам про ***наскрізний мотив*** його поетичної творчості – ***хата***, в якій самотинник облаштовує свій рай і оберігає з усих сил.

Мовотворчість Тараса Шевченка, як засвідчують матеріали жіночих часописів, була і залишається своєрідним соціально-політичним, громадсько-політичним аргументом. Один із них – ***мотив трагізму історії, моральної відповідальності за події***, що підтверджує цитування з Шевченкової поеми «Гайдамаки». Журналіст нагадує, як Гонта звертається до синів: *Поцілуйте мене, діти: / Бо не я вбиваю, / А присвята. /* І далі: / *Де ви, людоїди? / Де ви*

поховались? / З'їли моїх діток – тяжко / мені жить! / ... Тяжко мені плакать! / Праведнії зорі! / Сховайтесь за хмару. / Я вас не займав.

В одному з дописів постає ***мотив братання народів***: «Шевченкова творчість допомогла спустити тугу нап'яту струну взаємної недовіри поміж поляками й українцями. Програмою нових взаємин став його вірш «Полякам», де є слова: *Неситії ксьондзи, магнати / Нас порізнили, розвели, / А ми б і досі так жили. / Подай же руку козакові І серце чистеє подай! / І знову іменем Христовим / Ми оновим наш тихий рай*. Під час польського повстання 1863-1864 років цей вірш ходив по руках вихованців Кадетського корпусу, пробуджуючи дух братерства серед учорашніх ворогів, об'єднуючи їх під глибоко революційним за своїм змістовим наповненням гаслом» («Жінка», 1995, №3, с. 3).

Чимало дописів у журналах «Радянська жінка»/»Жінка», де ***Шевченкове слово*** концептуалізується як ***скарб***, ***святиня***, що пов'язано насамперед зі словесною творчістю. Так, метафора – вторинна номінація «діамант у слові» означує оздоблений коштовностями «Кобзар», який підготували і виготовили працівники Київського ювелірного заводу в 2012 році. Прагматичний зміст шевченківської соціально акцентованої афористики має нове сучасне сприйняття, про що нагадує зміст статті «Шевченко як скарб», як-от: *Що вони на світі / На те тілько, щоб панувать... / Бо невчене око / Загляне їм в саму душу / Глибоко! глибоко! / Дознаються небожата, / Чия на вас шкура, / Та й засядуть, і премудрих / Немудрі одурять*! У саму душу заглядав Поет не одному поколінню читачів «Кобзаря».

Ще один ідеологічний мотив шевченківських номерів – ***слово-зброя***. В одній із публікацій про події часів Другої світової війни вміщено особисті переживання фронтовика від сприйняття цієї збірки: «*Радіо передавало новини з Москви, а я жадав почути Київ. Написав листа молодшому братові Євгену, щоб вислав якусь книжку про Україну, й незабаром одержав «Кобзар». Гарний вибір. Бо хто ж краще розкаже мені про Вкраїну? Почалася війна... У ранці з солдатськими пожитками носив я фронтовими шляхами й цю дорогу книжку* [..] *Не зоглядівсь, як поринув у той далекий, до щему рідний світ. Ніби там, надворі, обабіч окопів шумлять верби, шелестить очерет, хлюпоче вода...* [..] *в «Кобзарі» є поле, степ, сад, луки, а на них усе, що посіяне, посаджене, природою дане: жито, пшениця, вишні, яблуні,*

очерет, осока, лобода, щириця, барвінок... Налічив понад півтори сотні таких образів. Цілий світ!» («Жінка», 1993, №3, с. 9). Таке значення Кобзаревого слова було передбачене, оскільки « [..] у *квітні 1942 року в Уфі стотисячним тиражем вийшов «Кобзар» з передмовою П. Г. Тичини. В ній читаємо: «В численних листах червоноармійців до наших редакцій, до Академії наук, – є одне прохання, що без кінця повторюється, прохання надіслати «Кобзар» Шевченка на фронт!»* («Радянська жінка», 1975, №3, с.21). І не лише словесні образи, мотиви, близькі теми зігрівали воїнів, але й ті слова, що утверджували силу духу народу. Тому як ідеологеми сприймалися Шевченкові слова: «...*На оновленій землі Врага не буде супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люди на землі*».

Отже, у журнальній жіночій періодиці поєднано інформаційно-стилістичні та емоційно-стилістичні функції констант-мотивів ціннісної картини світу українців, у внутрішній формі яких акумульовано ідеологічну, соціокультурну прагматику Шевченкового слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. 1.Гудков Д. Б. Межкультурная коммуникация: проблемы обучения / Гудков Д. Б. − М. : Изд-во МГУ, 2000. – 120 с.
2. Захаренко И.В. Прецедентные высказывания и их функционирование в тексте / И. В. Захаренко // Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. − М. : Филология, 1997. − С. 92-99.
3. Караулов Ю. М. Русский язык и языковая личность / Караулов Ю. М. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
4. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология / Красных В. В. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.
5. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология / Селиванова Е. А. − К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
6. Селіванова О. О. Прецедентна мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови) [Електронний ресурс] / О. О. Селіванова // Режим доступу: http://selivanova.net/ru/publications/
7. Торчинський М. М. Відбиття у власних назвах мовної свідомості українського народу / М. М. Торчинський // Українське мовознавство : міжвідом. наук. зб. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – Вип. 36. – С. 20-25.